



УКРАЇНЦІ
В ПРИКОРДОННИХ ОБЛАСТЯХ
КАРПАТ: ПРОБЛЕМИ АКУЛЬТУРАЦІЇ,
АСИМІЛЯЦІЇ, ІДЕНТИФІКАЦІЇ

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК 26

МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У СВИДНИКУ

Diskusia

| | |
|--|-----|
| Kruško, Š.: K problematike adaptácie a asimilácie optantov na Ukrajine a po ich návrate | 185 |
|--|-----|

Sekcia: NÁBOŽENSTVO, OSVETA, ŠKOLSTVO, JAZYK

| | |
|--|-----|
| Škurla, M.: Postavenie pravoslávnej a grécko-katolíckej cirkvi v národnostnom uvedení ukrajinského obyvateľstva Prjaševščiny | 194 |
| Kuzmová, D.: Pozícia vládnych orgánov voči konfesionalnej skladbe Rusínov-Ukrajincov v severovýchodných častiach Slovenska v rokoch 1949-1951 | 208 |
| Čap, M.: Styky Rusínov Vojvodiny so Spoločnosťou „Prosvita“ vo Ľvove | 222 |
| Čizárová, M.: Rozvoj vzdelávania a školstva Ukrajincov východného Slovenska | 230 |
| Virostková, A.: Ukrajinské národnostné školstvo na Slovensku v 50. rokoch 20. storočia | 239 |
| Dujčák, M.: Asimilačné procesy v oblasti onymie ukrajinských obcí východného Slovenska | 252 |
| Zan, M.: Etnojazykové asimilačné procesy v ukrajinskom spoločenstve okresu Maramures (Rumunsko) | 258 |

Sekcia: KULTÚRA, UMENIE

| | |
|--|------------|
| Kundrat, J.: Kultúra východoslovenských Ukrajincov: výdobytky a straty | 276 |
| Iževskij, A.: Haličská satira druhej polovice 19. – začiatku 20. storočia: obraz Hucula, Bojka, Lemka, Cholmščaka – ako personifikácia ukrajinstva alebo odlúčenia? | 290 |
| Roman, M.: Niektoré špecifiká vývoja umeleckej literatúry Rusínov-Ukrajincov v trojuholníku slovensko-ukrajinsko-poľského pohraničia v 20. stor. | 299 |
| Ksenicz, A.: Lemkovia a Nízke Beskydy v poézii Juraja Harasymovyča | 314 |
| Grešlík, V.: Chrámové ikony cerkvi byzantsko-slovanskeho obradu na Slovensku: latinizácia a návrat ku koreňom východoslovanskej kultúry | 325 |
| Boljuk, O.: Cirkev verzus kostol: porovnanie dreveného zariadenia (lokalizácia, forma, výzdoba) | 333 |
| Sopoliga, M.: Úloha Múzea ukrajinskej kultúry v procese utvrdenia ukrajinskej identity obyvateľstva severovýchodného Slovenska | 350 |
| Niektoré dokumenty k histórii Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku v kontexte deukrajinizácie (1990 - 2006) - vybral a zostavil Miroslav Sopoliga | 362 |
| Závery medzinárodnej vedeckej konferencie | 506 |

ЗМІСТ

Вступ 13

З відкриття конференції

Голодняк, Я. (примир міста Свидник): Привітання 15

Бенч, О. (генеральний консул України в Пряшеві): Організаторам і учасникам Міжнародної конференції «Українці в прикордонних областях Карпат: проблеми акультурації, асиміляції, ідентифікації» 17

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ (перше)

Тараненко, О.: Національна політика Росії як один із чинників прискорення культурно-мовної асиміляції українських етнічних меншин 19

Гальчак, Б.: Лемківські перспективи на ХХІ століття 29

Гайдош, М.: Українська національна рада Пряшівщини – спроба про рівноправне становище національностей на Словаччині 41

Белей, Л.: Псевдонауковий дискурс етно-мовної ідентифікації населення прикордонних районів Карпат постоталітарної доби 52

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ (друге)

Піпаш, В.: Політичний підтекст «русинського питання» у Закарпатті 59

Штець, М.: До питання кодифікації «русинського язика» 74

Бача, Ю.: Художнє слово в боротьбі... 86

Секція: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПОЛІТИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА

Кожолянко, Г.: Українці-русини Галичини і Буковини: історія – сучасність 98

Горват, Л.: Українці північно-західної Румунії: інтеграція чи асиміляція 112

Курінний, О.: Асиміляція й деформація ідентичності русинів-українців Карпат – як чинник нівелювання прав української національної меншини (корінного народу) 120

Конєчни, С.: Економічні аспекти в розвитку національної структури населення північно-східної Словаччини 137

Шмигель, М.: Діяння бандерівців на північно-східній Словаччині та їх вплив на ситуацію та ідентифікацію русько-української меншини в післявоєнні роки 150

Слабик, А.: Служба Безпеки у контексті проблематики контактів українського населення Підкарпаття із земляками за кордоном після 1956 року 165

ЕТНОМОВНІ АСИМІЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНСЬКІЙ ГРОМАДІ ПОВІТУ МАРАМУРЕШ (РУМУНІЯ)

Михайло Зан

УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, м. УЖГОРОД, УКРАЇНА

Мова, як засіб спілкування членів етнічної спільноти, є системою сприймання, уніфікації та передавання інформації. Найчастіше саме мова виступає головною етнодиференціюючою рисою, що відрізняє один етнос від іншого. Кожна мова реально існує як практика комунікативних зв'язків між представниками певного етносу для позначення, номінування конкретних явищ і процесів дійсності. Таким чином, мова виконує комунікативну, номінативну, гносеологічну, культуротворчу, ідентифікуючу, інтегративну та дезінтегративну функції¹. Перебування етнічних груп в умовах поліетнічного середовища (в якості етнічної або національної меншини) створює своєрідні феномени інтеретнічного середовища. А саме – вільне володіння переважною більшістю населення регіону двома або й трьома мовами, лексичні запозичення від мови державотворчого (титального) етносу (нації), входження у когнітивно-семантичну структуру домінуючої спільноти, зрештою «дрейф» примордальної етноідентичності та поглиблення мовної асиміляції членів етнічної спільноти.

Своєрідною є етномовна ситуація в гірському повіті Марамуреш, де компактно проживають українці. Вони є автохтонами цієї території, адже перші письмові відомості про поселення в гірському Марамуреші фіксуються вже в XIV ст. Упродовж тривалого часу тут відбувалися складні етнокультурні, етносціальні та етнополітичні трансформації, що спричинили відповідні зміни в соціальному житті місцевого українства. Державна етнополітика в 60-80-х роках XX ст. (тобто за часів правління Н. Чаушеску) негативно відобразилася на рідномовному культурно-освітньому рівні українців, посилився процес їхньої добровільно-примусової асиміляції². Умови демократизації румунського постреволюційного суспільства виявились сприятливими для оптимізації етнокультурного життя українців. Втім постали проблеми соціально-економічного характеру, що віднесли на інший план мистецтво, культуру та освіту. Отож, на наш погляд, етносоціологічні дослідження в регіоні варто проводити за віковими групами. Такий підхід дозволяє порівняти своєрідні «етнокультурні маркери» поколінь, виявити тенденції етнокультурних змін у регіоні.

Етнодемографічна оцінка ареалу українства в регіоні. За даними перепису населення 2002 року кількість української етнотрупи в цьому регіоні Румунії складає 34 026 чол. З них 1 964 чол. проживають у містах. Це – Сігету Мармаціей (1 225

¹ КАФАРСЬКИЙ, В.І.: Етнологія / В.І. Кафарський, Б.П. Савчук. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 333 – 336.

² КУРЕЛЯК, В.: Проблеми та перспективи українського шкільництва Румунії / Василь Куреляк // Реалізація в Закарпатській області державної мовної політики та основних положень Європейської хартії регіональних мов або мов меншин : Матеріали міжнародного круглого столу, 30 листопада 2006 року, м. Ужгород, Україна / За редакцією Л.О. Беляя. – Ужгород : Ліра, 2006. – С. 163 – 164.

чол.), Бая Маре (351 чол.), Вішеу де Сус (274 чол.), Бая Спріе (45 чол.), Сеін чол.), Борша (21 чол.), Кавнік (14 чол.), Тергу Лапуш (1 чол.). Поряд з цим, аналізи мовний склад українства у названих містах повіту, констатуємо зменшення які визнають українську мову як рідну (материнську). Це – 1 536 осіб, що менше реальної кількості осіб, які визначили себе українцями за етнічною ознакою³.

У сільській місцевості повіту Марамуреш офіційно нараховується 32 062 які визначили себе українцями. В основному українці представляють компактні агломерації переважної більшості населення комун Поляни (9 696 чол. українців), Кривий (4 578 чол.), Русково (4 578 чол.), Верхня Рівна (4 062 чол.), Бистра (села Бистрий, Кришівська Долина) (загалом 4 021 чол.), Ремети (2 260 чол.), Великий Бичків (село над Тисою, Кричунів, Великий Бичків, Тиса) (разом 2 639 чол.). Окремі групи українців проживають у с.Кимпулунг ла Тиса (23 особи), Нижня Рівна (18 чол.), Окна Сугата (12 чол.), Сарасеу (12 чол.), Ульмень (11 осіб), в інших селах – від 8 до 1 особи. Так само і в містах кількість українців, які визнають рідною українську мову, за даними перепису зменшується. Це – 31 969 чол., які визначили рідною українську мову⁴.

За конфесійною ознакою українці повіту Марамуреш на 81,6% ортодокси (27 776 чол.); 10% (3 524 чол.) є послідовниками неопротестантської течії п'ятидесятників; чисельно зростають громади адвентистів сьомого дня (767 чол.); 658 є греко-католиками; 74 особи – римо-католики; 56 – реформати; 48 – баптисти⁵. Підставі наших польових етнологічних студій в регіоні упродовж 2002, 2003, 2007 років можемо констатувати певну закритість українців, які відносяться до протестантських громад. У їхньому середовищі зникає народна обрядова традиція побутує румунська мова під час богослужінь, продукуються інші стереотипи поведінки. Вважаємо, що ця проблема вартує окремого етносоціологічного обстеження.

Постановка проблеми дослідження. Як бачимо, вже на підставі даних перепису населення 2002 року можна робити висновок про асиміляційну тенденцію середовищі українства повіту Марамуреш. Водночас проблема етномовних процесів у контексті вивчення білінгвізму більш багатогранна, ніж цифрові дані перепису населення. Насамперед потребують вичерпних відповідей питання про:

- мовну ідентичність опитаних та їхніх батьків;
- джерела вивчення української та румунської мов;
- рівень володіння мовами (письмо, читання літератури);
- практичне використання мов у «близькому» та «далекому» людському середовищі;
- оцінка розмовної мови в життєвих ситуаціях тощо.

³ Дані статистичних матеріалів: Direcția Județiană de statistică (Baia Mare). Județul Maramureș. Recensământul populației și al locuitorilor (2002). Populația stabilă după etnie; Populația stabilă după limbă maternă.

⁴ Дані статистичних матеріалів: Direcția Județiană de statistică (Baia Mare). Județul Maramureș. Recensământul populației și al locuitorilor (2002). Populația stabilă după etnie; Populația stabilă după limbă maternă.

⁵ Дані на CD статистичного видання: Recensământul Populației și Locuințelor 18 martie 2002. Vol. IV. Structura Etnică și Confesională / Institutul Național de Statistică. Editura «Revista Română de Statistică».

Об'єкт та предмет студії. Об'єктом нашого дослідження є українська національна меншина повіту Марамуреш Румунської держави. Предметом студії є аналіз етнововних процесів в середовищі українства повіту у компаративному розрізі поколінь. Власне, для цього порівняльного вивчення ми виділили чотири вікові групи опитаних: 1) опитані до 20 років; 2) особи 20-40 років; 3) опитані 40-60 років; 4) особи старші 60-ти років. Дослідження проводилось у наступних сільських населених пунктах повіту Марамуреш: Поляни, Кривий, Русково, Верхня Рівна, Коштіль, Бистрий, Красна, Вишівська Долина, Луг над Тисою, Великий Бичків, Кричунів, Тиса, Кимпулунг ла Тиса, Ремети; крім цього опитування проводилось серед українців містечка Вішеу де Сус.

Вибірка та дослідницький інструментарій. Використовувалась стихійна вибірка респондентів в сільських поселеннях досліджуваного регіону. Принагідно зауважимо, що проводилось не класичне соціологічне анкетування. А саме під час польових етнологічних експедицій (2002, 2003, 2006, 2007 роки) в сільських населених пунктах повіту Марамуреш паралельно, спілкуючись з респондентами, на окремі анкети фіксувались відповіді опитаних щодо вживання мови. Упродовж цього часу до вивчення традиційної культури та етнічної ідентичності українців повіту Марамуреш крім автора цих рядків були залучені спеціалісти з Румунії (Ярослава Колотило, Люба-Ірина Горват, Аліна Асталаш, Золтан Тот, Мара Пушкаш-Лобонц, Корнел Град та ін.) та України (Микола Вегеш, Анастасія Вегеш, Оксана Дербаль, Іван Хланта, Павло Леньо, Василь Король).

Всього було опитано 200 чол. Інструментарієм є анкета респондента для оцінки мовної ідентичності. Крім запитань паспортного характеру (вік, стать, освіта, релігія тощо) у табличній формі фіксувались відповіді щодо джерела вивчення, писемного та усного рівня володіння українською та румунською мовами, обставинами вживання мов. Дані анкет були опрацьовані, підраховані відсотки відповідей на поставлені запитання нижче представлені у таблицях, які потребують окремого «прочитання» та пояснення. Для кращого розуміння специфіки опитаних вікових груп спочатку проаналізуємо їхні етносоціальні портрети.

Етносоціальний портрет опитаних вікової групи № 1 (опитані до 20 років).

Стать. Серед 40 опитаних цієї групи – 15 (37,5%) осіб чоловічої та 25 (62,5%) жіночої статі.

Локальність. Географічно опитані представляють компактні ареали розселення українців у повіті Марамуреш. Серед респондентів – 17 осіб з с.Русково, 6 чол. з Вишівської Долини, 5 чол. з Великого Бичкова, 4 чол. з с.Красна, по 3 особи з сіл Верхня Рівна та Кривий, по 1 чол. – з Полян та Бистрого. Опитані є корінними жителями вказаних населених пунктів, тільки у трьох випадках місце проживання не співпадає з місцем народження опитаних. Це – українці-переселенці з м.Вішеу де Сус повіту Марамуреш та с.Копачеле повіту Караш-Северін; один респондент з Вишівської Долини є переселенцем з Верхньої Рівни.

Етнічна та мовна ідентичність. Серед 40 опитаних цієї вікової групи 37 визначили себе як «українці», а троє визначили себе як «румуні», хоч у анкетах вони вказують, що рідна мова їх батьків – це українська мова. На наш погляд, така ситу-

ація пояснюється громадянською ідентичністю місцевих українців молодого Володіючи досконало румунською мовою та розуміючи під «національністю» лежність до громадянства Румунської держави, молоде покоління ідентифікує на цьому рівні. Так, зокрема, наші спостереження під час польових етнологічних експедицій упродовж останніх років засвідчують, що молоде покоління українців проявляє певне збентеження та стурбованість перед власним «недосконалим» лідінням материнською мовою. Їм важко пояснити, що розмовна мова як ця є діалектною, тому не варто відмовлятися від спілкування. Деякі респонденти відмовлялися давати свідчення, соромились перед групою дослідників-етнологів особливо з України.

Серед опитаних тільки у двох випадках виявилися нащадки етнічно змішані (батько-українець, мати-румунка і навпаки) шлюбів. Втім вони визначили себе «українцями», на відміну від 3 осіб, як мовилось вище, які ідентифікувалися румунською маючи обидвох батьків українців. Очевидно тут певну роль грає чинник мовної етнокультурної середовища, що спонукає до українського етноідентифікаційного вибору.

Освітній рівень. Опитана молодь цієї групи – особи, які вже отримали освіту; школярі місцевих шкіл; ліцеїсти м.Сігеу Мармаціей, студенти в навчальних закладах (4 чол.). Отримана румунськомовна освіта представникам групи спонукає відповідно до мовної рефлексії, що проявляється у читанні письмих, румунськомовних лічб, використанні електронно-обчислювальної техніки: мобільних телефонів тощо. Саме це засвідчують цифрові дані таблиць № 1-4. Очевидно, що практика використання державної мови на всіх рівнях освоєння і простору породжує феномен входження місцевого українства в когнітивну ментальну структуру румунського етносу. Про це ми вже вказували у своїй попередній публікації, аналізуючи відповідні етномовні процеси в середовищі українців у Сату Марє⁶. Так, одна з опитаних (дівчинка восьми років) у с.Красна, батьки є українцями, розуміє українську, але не використовує її, розмовляє виключно румунською мовою⁷. Причини очевидні – практика румунськомовного навчання в с.Красна (повіт Бігор, куди переїхали її батьки) та відсутність українськомовного виховного боку батьків.

Релігійна ідентичність. Опитані як правило відносять себе до ортодоксальної релігійної середовища (35 чол. або 87,5%), до якого й належать більшість українців у гірському повіті Марамуреш. Так, за даними перепису населення 2002 року 87,5% українців є ортодоксами⁸. Серед опитаних троє (7,5%) – віруючі п'ятидесятників (за переписом населення 2002 року 10% українців Марамуреша належать до п'ятидесятницької конфесійної групи); по 1 особі – Свідки Єгови та адвентисти сьомого дня.

⁶ ЗАН, М.: Етномовні процеси в середовищі українства Сатумарського повіту (Румунія). Михайло Зан // Carpatica – Carpatika. Випуск – 23. Актуальні проблеми історії та етнології – Ужгород : Видавництво Ужгородського національного університету, 2003. – С. 262 – 270.

⁷ Респондент Арделян Марія (1995 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.

⁸ Дані на CD статистичного видання: Recensământul Populației și Locuințelor 18 noiembrie 2002. Vol. IV. Structura Etnică și Confesională / Institutul Național de Statistică. Editura «România de Statistică».

Аналіз мовної ідентифікації опитаних вікової групи № 1.

Для опитаних цієї вікової групи звичним є використання поряд з українською румунською мови. У багатьох випадках румунською говорити простіше, адже можна пояснити більш складні речі. Власне, як засвідчують дані табл. № 1, серед опитаних 95% вважають, що румунською володіють досконало, а українською вже 87,5%.

Більшість респондентів навчалися літературній румунській мові у школі, тому добре знають румунське письмо. Як правило, це стовідсоткове володіння румунською мовою. Виняток, як і в нашому дослідженні (див. табл. № 4), становлять діти дошкільного віку, які ще не навчилися читати й писати державною мовою. Як бачимо з табл. № 4, 80% опитаних в тій чи іншій мірі вміють читати і писати українською, а 17,5% взагалі не читають і не можуть писати українською мовою. Опитані пояснюють це наступними висловлюваннями: «Знала, але забула писати»⁹; «вчителі так вчили, не дуже добре знаю українську»¹⁰.

Отож, як ми говорили вище, молодь активно включається у румуномовну когнітивно-семантичну структуру. Це відбувається завдяки засобам масової інформації. Як і в Україні, молодь частіше дивиться телебачення, ніж читає літературу. Це засвідчують дані табл. № 5. Так, художню літературу румунською мовою читають тільки 52,5% опитаних, більше (67,5%) читають релігійну літературу, 70% вказали, що читають періодичну пресу.

Порівняно з цими даними впадає у вічі зниження показників щодо україномовної літератури. Найбільший відсоток (45%) становить читання спеціалізованої літератури. Це – опитані-школярі, які вивчають українську мову як предмет у школі й вимушені опановувати цю «спеціалізовану» літературу. Тільки 1/3 опитаних декларували, що читають україномовну пресу, релігійні тексти, художню літературу.

Аналіз розмовної практики опитаних з близькими, друзями, знайомими засвідчує цікавий факт. У випадку спілкування з дідусями/бабцями, батьками опитана молодь вказує українську мову (95%), а вже спілкування з братами/сестрами показує іншу цифру – 87,5% спілкуються українською, а 20% вказали, що використовують румунську (див. табл. № 6). Тобто, молодь фактично використовує у повсякденній мовній практиці білінгву, адже відсотки накладаються і респонденти визнають, що розмовляють «і так і так» або «все рівно», «коли як треба».

Зрозуміло, що, спілкуючись з представниками румунської етнічної спільноти, українці використовують румунську мову (82,5% у табл. № 6). Але й спілкуючись з рідними, які проживають за межами повіту Марамуреш, опитані вживають румунську мову. До прикладу, опитані хлопці з Вишівської Долини твердили, що з двоюрідними братами з Тімішоари та Орадеї розмовляють виключно румунською, оскільки ті не можуть розмовляти українською мовою¹¹.

Виключно пізнавальним є оцінка мовної практики респондентів у різних життєвих ситуаціях (під час молитви, лічба, думка, під час сварки, розмова з домашніми тваринами). Прикметно, що відсоток використання румуномовної лічби є

⁹ Респондент Ільчук Маріанна (1985 р.н.) / с.Русково, 4 серпня 2002 року.

¹⁰ Респондент Арделян Анна (1986 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.

¹¹ Респонденти Годинчук Юрій (1990 р.н.) та Співалюк Георгій (1992 р.н.) / с.Вишівська Долина, 10 серпня 2003 року.

вищим, ніж україномовний (див. табл. № 7). Щодо молитви, думки (мисленнє «внутрішнього діалогу»), мовних експресій (сварки), то порівняння відсотків т засвідчує своєрідне накладання україномовної та румуномовної практики («і так», як часто говорили опитані).

Отож, аналіз показує, що поряд із діалектною україномовною повсякною практикою спілкування молоде покоління українців сільської місцевості Марамуреша поступово формує подвійну мовну ідентичність. Витіснення української мови в цьому середовищі відбувається за рахунок пріоритетності для опитаних румуномовних засобів масової інформації а також зниження частки осіб, які читали україномовну літературу.

Етносоціальний портрет опитаних вікової групи № 2 (опитані 20-40 років)

Стать. Серед опитаних цієї групи 16 чоловіків (44,4%) та 20 жінок (56,6%). Така ситуація зумовлена, насамперед, практичною відсутністю у селі (заробітчанство) або ж зайнятістю на виробництві чоловіків двадцяти, тридцяти та сорокалітнього віку.

Локальність. Серед 36 опитаних 17 є жителями с.Русково, 4 осіб – Вишівці Долини, 4 чол. – с.Луг над Тисою, по 3 чол. – із сіл Поляни та Красна, по 2 осіб – сіл Верхня Рівна та Коштіль, 1 опитаний – з Бистрого. Серед цієї групи у 7 випадках місце проживання не співпадає з місцем народження. Втім всі опитані походять з ареалу розселення українців повіту Марамуреш.

Етнічна та мовна ідентичність. Всі опитані цієї групи чітко ідентифікують себе українцями за етнічною та мовною ознаками, пов'язали рідномовну ідентичність з власних батьків із своєю етнічністю. Виняток становить один цікавий випадок у с.Русково. Респондентка, мати в якої циганка а батько українець, ідентифікувала себе українкою за мовною та етнічною характеристиками. Вона твердила, що під перепису населення назвала себе українкою¹². Отже, в умовах компактного проживання представники недержавотворчих спільнот переймають етнічні маркери домінуючої групи, так як це має місце на Закарпатті (мовна асиміляція циган, слова німців)¹³.

Освітньо-професійний рівень. Переважна більшість опитаних цієї групи має середню освіту (44,4%), менше – середню-спеціальну (41,6%), 4 особи вищу освіту та одна початкову. Опитані, в основному жінки є безробітними, домогосподарками (10 осіб), так само безробітними є 5 чоловіків. Інші представляють наступні варіанти зайнятості: педагоги (6 чол.), механіки (3 чол.), лісники (3 чол.), столярі (2 чол.), інженери (2 чол.), по одному представнику – редактор на телебаченні, сезонний бітник, продавець, швея, маляр. Більшість опитаних працюють у селі або у м.Сіґет Мармацієй.

Як бачимо, серед представників цієї групи молодих людей великою є частка безробітних. Проблема, яка потребує окремого вивчення, заробітчанство серед сільського населення.

¹² Респондент Бумбар Йонела (1981 р.н.) / с.Русково, 4 серпня 2002 року.

¹³ Див.: Зан М. Етнонаціональна структура населення Закарпаття у світлі результатів перепису населення 2001 р. / Михайло Зан // Carpatica – Карпатика. Випуск – 28. Актуальні проблеми політичної історії та духовності Закарпаття. – Ужгород : Видавництво Ужгородського національного університету, 2003. – С. 145 – 156.

цієї вікової групи. Фактично в селах чоловіки у своїй масі працюють на заробітках у Іспанії, Португалії, Бельгії, Франції та інших країнах. При формуванні стихійної вибірки важко було знайти респондентів-чоловіків, а у випадку спілкування вони іронічно ставилися до предмету розмови. Навіть просте спостереження засвідчує факт формування нової соціальної групи українців-заробітчани, які наразі повертаючись на батьківщину, вкладають зароблені кошти у будівництво сучасних комфортабельних власних осель, відкривають магазини типу «АВС» тощо. Ці люди опанували мови тих країн, де працювали тривалий час. До прикладу, у с.Поляни відбулося спілкування з жителькою села, яка розповідала про умови праці в Іспанії; там одружилася за каталонця, спілкуються іспанською мовою¹⁴. Подружжя планувало й надалі працювати в Іспанії, паралельно спонсорує будівництво власного будинку біля батьківського обійстя в Полянах з перспективою періодичного повернення в село.

Релігійна ідентичність. Опитані у своїй масі є віруючими-ортодоксами (майже 90%), двоє – греко-католики, 1 – п'ятидесятник та 1 – атеїст.

Аналіз мовної ідентифікації опитаних вікової групи № 2.

Опитані цієї групи вважають, що володіють українською мовою досконало на 100%, а румунською на 91,6%. Якщо у попередній групі джерелом вивчення державної мови на 12,5% виступали батьки опитаних, то у цій віковій групі домінує школа (97,2%).

Опитані частіше (80,5%), легше (86,1%) та з задоволенням (86,1%) спілкуються українською мовою. Однак, оцінка опитаними власної розмовної практики (див. табл. № 3) виявилася доволі амбівалентною. Опитаним важко відповісти, якою мовою (українською чи румунською) легше / з задоволенням розмовляти. Як правило, вони твердять, що «це залежить від ситуації», «і так і так легко», проте в умовах переважного українськомовного середовища симпатії схиляються на бік материнської мови.

Рівень володіння румунською мовою (читання / письмо) у цієї групи стовідсотковий. Щодо української мови, то ситуація є відмінною, адже 5,6% опитаних вказали, що не вміють читати й писати українською, а 8,3% уміють тільки читати українські тексти.

Принагідно зауважимо, що опитані цієї групи досить солідарно твердили про те, що читають періодичну пресу, художню літературу, яку видає Союз українців Румунії. Це підтверджують цифрові дані табл. № 5. Так, українськомовну пресу читають (а цілком вірогідно, що треба розуміти як «вміють» або «можуть» читати – М.З.) 72,2% опитаних, а художню літературу аж 88,9%, що менше за румунськомовну (72,2%). Такий факт скоріш можна пояснити декларацією можливостей, а не реального стану речей для більшості з цієї вікової групи. В умовах румунськомовного мас-медійного простору українство, як засвідчує табл. № 5, надає перевагу відповідно румунськомовній пресі, релігійній літературі (91,7%). Менш читабельною є художня (72,2%) та спеціалізована література (52,8%), перевагу якій віддають опитані з вищою, середньо-спеціальною освітою.

Цікавою є оцінка розмовної практики з рідними, близькими, знайомими, друзями. На 100% опитані цієї вікової групи схильні до спілкування з дідусями/

¹⁴ Респондент Богар Анна (1984 р.н.) / с.Поляни, 7 жовтня 2006 року.

бабцями, батьками, братами/сестрами саме материнською мовою. Водночас, можна наводити паралелі з опитаними попередньої групи (до 20 років), які фактично можуть виступати дітьми для вікової групи № 2. Ми констатували, що є тенденція до спілкування румунською мовою для першої вікової групи навіть у близькому середовищі. Це підтверджується даними табл. № 6, де вказана цифра 16,7% тих опитаних, які спілкуються румунською мовою з власними дітьми. Опитані пояснювали, що діти не хочуть спілкуватися українською, оскільки вважають, що чудово знають літературну румунську мову, яку опанували в школі. Доходить до ситуацій, коли опитані з іронією твердять: «Я з ними по-українськи, а вони мені відповідають румунською». Українці констатують, що їм все рівно як говорити, румунською або українською, тому не виступають у своїй більшості проти румуномовного пріоритету власних дітей. Один респондент, до прикладу, з с.Верхня Рівна засвідчує, що з дітьми розмовляє румунською, бо вони «забули українську мову»¹⁵.

Констатація «і так і так розмовляю» або підтвердження класичного білінгвізму цієї вікової групи засвідчується відповідями щодо спілкування з друзями, знайомими (100% як для української, так для румунської мови; див. табл. № 6).

На відміну від попередньої вікової групи, де низькі показники україномовної лічби, в аналізованій групі респонденти вільно переходять з української на румунську і навпаки. У цифрових даних 100% вказали, що рахують українською мовою, але переймають румунські відповідники (16,7%). Зростає показник румуномовної молитви (13,9%), інші показники (думка, сварка, спілкування з худобою) на 97,2% україномовні.

Отже, можна зробити попередній висновок про домінування україномовного диференціюючого фактору для представників цієї вікової групи. Поряд з цим опитані є зразковими представниками білінгви, оскільки вільно спілкуються обидвома мовами. Тенденцією є зростання частки тих, які спілкуються з дітьми не материнською, а державною мовою.

Етносоціальний портрет опитаних вікової групи № 3 (опитані 40-60 років).

Стать. Серед опитаних цієї вікової групи виявилось 13 чоловіків (30,24%) та 30 жінок (69, 76%). Ситуація подібна до попередньої групи, оскільки чоловіче населення від 40 до 60 років більш зайняте на виробництві, працює закордоном і менш схильне до спілкування з дослідниками.

Локальність. Опитані цієї групи проживають у наступних населених пунктах: Русково (9 чол.), Верхня Рівна (8 чол.), Поляни (4 чол.), по 3 особи (Великий Бичків, Красна, Луг над Тисою, Вишівська Долина), по 2 чол. (Кричунів, Коштіль, Кривий, Бистрий), по 1 особі (Ремети та Вішеу де Сус). У 10 випадках місце проживання респондентів не співпадає з місцем народження. Але це у більшості переселенці, як і в попередньому випадку, з україномовних сіл Марамуреша.

Етнічна та мовна ідентичність. Серед 43 опитаних цієї вікової групи всі, за винятком одного респондента, ідентифікували себе українцями та україномовними. Один з опитаних є нащадком етнічно змішаного шлюбу румуна та українки, тому

¹⁵ Респондент Квацук Іван (1962 р.н.) / с.Верхня Рівна, 11 серпня 2003 року.

його ідентифікаційний вибір виявився румунським. В одній з респондентів батько є угорцем (с.Коштіль), але вона визначає себе як українка.

Освітньо-професійний рівень. Більшість опитаних (48,8%) мають середню освіту, менше (25,6%) отримали середню-спеціальну освіту, 4 особи мають вищу освіту (9,3%) та 7 чол. (16,3%) початкову освіту. За професійною стратифікацією опитані цієї групи розподілилися наступним чином: домогосподарки (16 осіб); робітники (10 чол.); вчителі (5 чол.); по 2 чол. (пенсіонери, держслужбовці, працівники пошти); по 1 чол. (святийник, водій, продавець, лісник, лісоруб, швачка).

Релігійна ідентичність. Більшість опитаних є ортодоксами (34 чол. або 79%), майже 14% (6 чол.) належать до неопротестантської громади п'ятидесятників, по 1 особі з числа опитаних – до адвентистів сьомого дня, Свідків Єгови, греко-католицької церкви.

Аналіз мовної ідентифікації опитаних вікової групи № 3.

Зауважимо, що респонденти цієї вікової групи більш критичні у своїх відповідях, ніж попередні. Як видно з табл. № 1, 93% опитаних відповіли, що українською мовою володіють вільно, а 4,6% - добре. Це ж стосується румунської мови, якою 79% опитаних володіють вільно, а 18,6% вважають, що володіють нею «добре». Як і в попередніх групах української мови респонденти навчалися вдома, серед рідних, насамперед батьків. Тільки в одному випадку (про це говорилось вище, нащадок румуно-українського шлюбу, де виховання відбувалось в румуномовному середовищі) респондент основ української мови навчився «серед людей».

Якщо представники двох попередніх вікових груп опановували румунську мову в школі, то опитані цієї групи у межах 23,4% вивчали мову «серед людей» (в селі, на роботі тощо), більшість – 72% опанували румунську мову в школі. Але це менший показник, ніж у представників першої та другої вікових груп опитаних. Фактично, це покоління (особливо 50-60-літні люди), яке мало можливість навчатися в україномовних класах, що й спричинило відповідне status quo у відповідях респондентів.

Представники цієї групи вільніше (90,7%), із задоволенням (86%) та частіше (83,7%) вживають материнську мову в порівнянні з попередніми віковими групами.

Загалом респонденти володіють літературною українською мовою на рівні письма та читання творів на 81,4%, а 16,3% засвідчили, що вміють тільки читати українською. Майже стовідсотковим, за одиничним випадком, є володіння письмом та читанням румунською мовою. Опитані відзначають, що «забули» українську мову, знають тільки читати¹⁶; вказують, що раніше писали і читали, а наразі «забулося»¹⁷; деякі навіть категорично констатують, що «імо румунський хліб, значить, маємо по-румунськи говорити»¹⁸ тощо.

Цікавими є факти, коли представники цієї вікової групи відроджують знання української мови. Одна з респондентів, до прикладу, зазначила, що українською

¹⁶ Респондент Бойчук Юлія (1955 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.

¹⁷ Респондент Кубаш Марія (1950 р.н.) / с.Поляни, 7 жовтня 2006 року.

¹⁸ Респондент Арделян Василь (1951 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.

мовою навчилася краще писати вивчаючи її вдома «з дітьми, які робили дане завдання з предмету»¹⁹.

Порівню з опитаними другої вікової групи особи від 40 до 60-літнього віку читають україномовної літератури (див. табл. № 5). Це ж стосується і румунської літератури, за винятком періодичної преси (79%) та релігійних текстів (83,7%

Спілкування з близькими відбувається, як правило, українською мовою (90%). Проте, як показують результати дослідження, серед опитаних цієї групи є частка тих, що спілкуються з дітьми державною мовою (23,3%). Опитані на жаль констатують, що діти не розмовляють українською мовою²⁰. Прикметним є збільшення кількості осіб, що моляться (27,9%), рахують (18,6%), вживають експресії під час сварки (11,6%) застосовуючи румуномовну лексику.

Таким чином, можна твердити, що для вікової групи (особи 40-60 років) характерним є українсько-румунська двомовність. На відміну від представників молодшого покоління румунську мову опитані засвоювали як у школі, так у родинних колективах. Рівень володіння українським письмом є дещо меншим, ніж в іншій віковій групі. Опитані довго (крім розмовної) не використовують на практиці українську мову, що й спричиняє інтеграцію в румуномовний культурно-інформаційний простір. Це відбувається через читання релігійних текстів (особливо перед, в середовищі неопротестантських громад), румуномовну лічбу, спілкування з дітьми державною мовою тощо.

Етносоціальний портрет опитаних вікової групи № 4 (опитані старші роки).

Стать. Серед опитаних цієї групи 32 чоловіки (39,5%) та 49 жінок (60,5%).

Локальність. За місцем проживання опитані розподілені наступним чином: Поляни (16 чол.), Русково (12 чол.), Кривий (6 чол.), Верхня Рівна (5 чол.), Кривий Ріг (2 чол.), Красна (9 чол.), Бистрий (6 чол.), Вишівська Долина (4 чол.), Луг над Тисою (8 чол.), Кричунів (5 чол.), Великий Бичків (2 чол.), Ремети (4 чол.), Кимпулунг ла Тиса (1 чол.), Вішеу де Сус (1 чол.).

У 19 випадках з 81 місце народження опитаних не співпадає з місцем постійного проживання. В основному це особи, які одружилися у сусідньому населеному пункті. Тобто в середовищі цієї групи відбулись внутрішньо-регіональні міграції: «Поляни-Кривий», «Верхня Рівна-Поляни», «Верхня Рівна-Коштіль», «(Миків)-Кричунів», «Вишівська Долина-Красна», «Петрова-Красна», «Бичків-Кимпулунг ла Тиса (Довге Поле)».

У двох випадках серед опитаних зафіксована горизонтальна територіальна мобільність респондентів у межах повітів: «повіт Караш-Северін – Бистрий» та «повіт Русково»; один випадок – «повіт Бігор – Верхня Рівна»; один випадок – «Сучава – Бистрий»; один випадок – «сучасна Чернівецька область України над Тисою». Цей аналіз засвідчує динаміку територіальної мобільності серед опитаних, яких наразі відносимо до представників старшого покоління. Відзначимо, що вивчення міграційних процесів в середовищі українців Румунії – це фактично «біла пляма» соціально-демографічних студій як Румунії, так України.

¹⁹ Респондент Романюк Люба (1959 р.н.) / с.Верхня Рівна, 10 жовтня 2006 року.

²⁰ Респондент Шофінєць Юрій (1944 р.н.) / с.Поляни, 31 липня 2002 року.

Етнічна та мовна ідентичність. Опитані цієї вікової групи солідарно ідентифікували себе українцями або «руськими людьми», маючи на увазі (при повторному запитанні, що вони розуміють під цим) належність до української спільноти. У одному випадку у с.Поляни зафіксована ідентичність «рутен» («русин»). Респондент визначив власну та мову своїх предків як «рутянську» мову²¹.

Принагідно зауважимо, що рутенська (русинська) ідентифікація майже не зустрічається в досліджуваних нами сільських населених пунктах повіту Марамуреш. Це засвідчує й перепис населення 2002 року. Згідно офіційних даних у повіті визначили себе «рутенами» всього 56 осіб, серед яких 46 мешкають у м.Бая Маре та 10 чол. у Сігету Мармаціей²². В той же час спілкування з сільськими жителями україномовних сіл Марамуреша під час етнологічної експедиції у серпні 2007 року засвідчує факт конструювання цієї ідентичності під впливом засобів масової інформації. Окремі опитані (так би мовити, «лідери думок» у селі) повідомлені про діяльність Культурного Союзу рутенів Румунії під головуванням Г.Фірцака, нещодавно проведений Конгрес русинів в Сігету Мармаціей. Респонденти показували рутенський часопис «Руська віра» («Credința Rusină»), спеціально підготовлене 2007 року румуномовне видання книги Павла Роберта Магочія «Народ нізвідки» («Poporul de niciunde: Istorie în imagini a rutenilor carpatici»)²³.

Зауважимо, що оцінки цього явища є протилежними в середовищі українства Марамуреша. Більшість не розуміють нагаальності «проблеми» цієї ідентифікації та виявляють байдужість або збентеженість²⁴. Інші навіть глузують з цієї проблеми, особливо з числа сільської інтелігенції²⁵. Окремі під впливом періодичної преси конструюють цю ідентичність порівнюючи власну мову і традиції з загальноукраїнськими («Українці – на Україні, а ми тут – руснаки, українцями ся зробили 1944 року, коли зайшли руські») ²⁶. Отож, як ми наголошували в окремій публікації, у випадку практичної роботи з українським населенням з боку русинських діячів та потурання з боку держави майбутній перепис може зафіксувати більшу кількість так званих «рутенів» Румунії, як це мало місце у Словаччині²⁷. Втім це також окрема проблематика наукового дослідження.

Представники виділеної нами четвертої вікової групи, як мовилось за одним винятком чітко ідентифікувались українцями. Крім цього вказали, що мова їхніх батьків у більшості власне «українська». У двох випадках – мати опитаних румунка, у одному випадку – батько-румун. Втім це не позначилося на їхньому українському

²¹ Респондент Лонга Штефан (1928 р.н.) / с.Поляни, 7 жовтня 2006 року.

²² Дані згідно: Direcția Județeană de statistică (Baia Mare). Județul Maramureș. Recensământul populației și al locuitorilor (2002). Populația stabilă după etnie.

²³ Респондент Пінаш Марія (1930 р.н.) / с.Тиса, 16 серпня 2007 року.

²⁴ Респондент Бобота Ірина (1935 р.н.) / с.Кимпулунг ла Тиса, 17 серпня 2007 року.

²⁵ Респондент Романюк Павло (1953 р.н.) / с.Кричунів, 19 серпня 2007 року.

²⁶ Респондент Пінаш Микола (1926 р.н.) / с.Тиса, 16 серпня 2007 року // Запис на цифровий диктофон «Sono».

²⁷ ЗАН, М.: Українці Пряшівщини та Мараморощини на початку ХХІ ст. (словацька та румунська моделі асиміляційних процесів) / М. Зан, П. Леньо // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. Випуск 23. – К. : УНІСЕРВ, 2007. – С. 46 – 50.

етноідентифікаційному виборі. Таким чином, компактність проживання та моє середовище каталізує процес інкультурації на рівні української етногрупи.

Освітньо-професійний рівень. Опитані – особи пенсійного віку, займаються основному домашніми справами. У цьому середовищі значним є відсоток респондентів, які не мають освіти (майже 26% або 21 чол. з числа опитаних). Високою є частка осіб з початковою освітою (від двох до чотирьох класів), це – 39,5% чол.). Середню освіту мають 11,2% (9 чол.), середню-спеціальну – 13,5% (11 чол. вищу – 9,8% (8 чол.).

Релігійна ідентичність. У середовищі опитаних цієї вікової групи 85,2% чол.) ортодоксів, 6,2% (5 чол.) греко-католиків, 5% (4 чол.) Свідки Єгови, по 1 ос (по 1,2%) відповідно – римо-католик, п'ятидесятник та адвентист сьомого дня.

Прикметно, що навіть стихійна вибірка опитаних майже віддзеркалює консіюну картину в середовищі українства Марамуреша та засвідчується тенденція включення у неопротестантські громади сільських жителів.

Аналіз мовної ідентифікації опитаних вікової групи № 4.

Як бачимо з даних табл. № 1, майже стовідсотково українці старшого покоління визначають досконале володіння розмовною українською мовою. На відміну від попередніх вікових груп в середовищі старшого покоління фіксується нижчий рівень досконалого володіння державною румунською мовою (56,8%), а 28,1% вказали, що володіють з певними труднощами, майже 15% визнають факт не досконалого володіння румунською мовою. Даються взнаки фактори первинної спеціалізації цього покоління, низький рівень освіченості, про що вказувалось вище. Самі респонденти негативно оцінюють це явище. До прикладу одна з опитаних твердила, що «не знаючи волоську, не може піти до лікаря»²⁸.

Низький загалом рівень освіченості серед старшого покоління зумовив вивчення державної мови в умовах середовища. Як відзначали респонденти, румунську мову засвоювали повсюдно – в селі, на базарі, у корчмі, на роботі і т.д. Саме відзначено у табл. № 2 – 48,2% опитаних цієї групи. Тільки 1/2 опитаних опанували румунську мову в школі. Тому оцінка опитаними власної розмовної практики, відображено у табл. № 3, орієнтована на українську мову більше, ніж у представників опитаних трьох попередніх вікових груп. Українською респонденти спілкуються частіше (87,6%), легко і з задоволенням (91,3%).

Поряд з частим використанням розмовної української мови серед цієї вікової групи найнижчий показник письма та читання (66,7%). Вміють тільки читати українською мовою 16%. Взагалі не вміють використовувати українську на письмі та при читанні 17,3% опитаних. Так само «падають» показники щодо румунської мови: читають та пишуть 74%, тільки читають 6,2%, не вміють писати й читати румунською мовою 19,8% респондентів старшого віку.

Такий стан речей зумовив низькі показники та відповіді опитаних щодо жорстких різновидів читання українською та румунською мовами. Прикметне інше – поряд з тим, що молоде покоління до 20-ти років отримує освіту та має можливість навчатися й українською мовою, вдосконалювати власне розмовну та діалектну

²⁸ Респондент Логош Параска (1934 р.н.) / с.Кривий, 1 серпня 2002 року.

українську, старше покоління більше читає україномовної літератури. Для порівняння: молоде покоління декларує 37,5% читання періодичної преси українською мовою, а старше – 44,4%; молодь читає релігійні тексти (35% опитаних) – старше покоління вже 53%; щодо художньої літератури, то тут теж перевага старших – 32,5 у молоді проти 34,5% в старшого покоління. Можливо, це пояснюється читанням літератури на домашнє завдання (? – М.З.). Так само перевагою молоді є «спеціалізована література», під якою опитані тінейджери фактично розуміють підручники (45%). Старше покоління, зрозуміло, не обтяжує себе читанням спеціальної літератури українською мовою, за винятком представників старшого покоління інтелігенції, що й відображено у табл. № 5 (9,8%). До прикладу, колишні вчителі, наразі пенсіонери, мають добротні бібліотеки з доволі рідкісними книгами, які видані в 50-80-х роках минулого століття.

Розмовна мова з іншими людьми для старшого покоління – переважно українська (98,7% з дітьми; 100% з братами та сестрами, друзями, знайомими). Цікавий факт, що потребує окремого аналізу, спілкування з внуками, яке іноді відбувається опосередковано через дітей. Внуки, у випадку проживання поза межами сільського населеного пункту, «забувають» українську мову. Тому є два варіанти: розмовляти з ними румунською або спілкуватися через дітей. Одна з опитаних констатувала, що з внучкою спілкується тільки румунською мовою²⁹. Інша відзначала, що не може порозумітися з власним п'ятнадцятирічним внуком, який не розмовляє українською³⁰.

Розмовна мова в життєвих ситуаціях також визначається опитаними як українська (96,3%), за винятком графи «під час сварки» (88,9%), оскільки опитані досить часто вказували, що стримуються і не проявляють мовних експресій або інвектив. Румуномовною на 18,5% є лічба, що є одним з проявів інтеграції в румуномовну знакову систему в усіх вікових групах.

Таким чином, опитані старшого віку найбільш чітко зберігають материнську мову, використовують її у повсякденному житті досить часто. У спілкуванні з рідними також використовують українську мову. Водночас проблемою є спілкування з внуками, які «забувають» мову власних предків. Характерною рисою, що об'єднує всі вікові групи є тенденція до використання румуномовної лічби як вияву інтеграції до знакової системи домінуючої державотворчої спільноти.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

По-перше, проведене дослідження етномовних проблем у середовищі української національної меншини повіту Марамуреш засвідчує, що відповідну проблематику варто аналізувати на мікрорівні, з'ясовуючи багатоаспектність білінгвізму в цьому регіоні. Поряд із діалектною україномовною повсякденною практикою спілкування українці сільської місцевості Марамуреша поступово сформували подвійну (бінарну) мовну ідентичність або ж білінгву. Поділ опитаних на чотири вікові групи (до 20 років; 20-40 років; 40-60 років; старші 60-ти років) дозволив детально проаналізувати мовну ідентифікацію у порівняльному аспекті.

²⁹ Респондент Арделян Юліанна (1927 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.

³⁰ Респондент Арделян Іляна (1934 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.

По-друге, аналіз проблеми у середовищі опитаних до 20 років засвідчує, і відбувається витіснення материнської мови за рахунок домінування державної мови. Серед молодого покоління (фактично, дітей та підлітків) найменшою є частота тих, хто досконало володіє українською мовою (87,5%). Умови отримання освіти перспективи подальшого працевлаштування зумовлюють пріоритетність державної мови для опитаних. Як показали підрахунки, для цієї групи найбільш високими є показники румуномовного спілкування з батьками (15%), братами та сестрами (20%). Вкрай значним є показник румуномовної лічби (77,5%). Отож, підрастаюче покоління, з одного боку, добре інтегрується в румунський соціум, з іншого, втрачає етнічні маркери української етнічності.

По-третьє, для представників другої вікової групи (молодь від 20 до 40 років) визначальним є українськомовний етнодиференціюючий чинник. Опитані є зразковими представниками білінгви, оскільки вільно спілкуються обидвома мовами. Вони декларують стовідсоткове володіння українською мовою. Однак, якщо уважно прочитати табличні дані, з'ясується, що така самооцінка далека від реальності. Опитані на 86,1% володіють літературною українською мовою. Серед опитаних для 19,5% розмовляти румунською мовою легше. Ця ж тенденція прослідковується у оцінці спілкування з дітьми (16,7% румунською мовою). Прикметно, що така ж частота осіб цієї вікової групи, які використовують румуномовну лічбу.

По-четверте, для вікової групи № 3 (особи 40-60 років) рівень володіння розмовною, так літературною українською мовою є нижчим. Представники цього покоління засвоювали мову в школі (72%) або ж у робочих колективах (23,4%). Вони частіше вживають розмовну мову (83,7%) і менше читають або пишуть українською мовою (81,4%). Румунську мову використовують при читанні періодичної преси (79%) та релігійних текстів (83,7%). Значною є частка осіб, які використовують румуномовну лічбу (18,6%) та спілкуються з дітьми державною мовою (23,3%).

По-п'яте, опитані старшого віку (після 60-ти років) найбільшою мірою збігають рідномовну ідентичність. Порівню з іншими групами частіше використовують українську мову у повсякденному спілкуванні (87,6%). Проте, через досить низький рівень освіченості (66,7% вмiють читати й писати українською та відповідно 74% румунською мовою) практично мало використовують материнську мову на письмі або при читанні текстів. Для 18,5% опитаних пріоритетною є державна мова у спілкуванні з власними дітьми. Виявленою проблемою для цієї категорії респондентів є спілкування з внуками, які втратили українськомовну ідентичність.

По-шосте, можна констатувати окремі загальні мовні тенденції серед українства Марамуреша, які впливають із проведеного дослідження:

- тенденція до збільшення частотності використання української мови при збільшенні віку (тобто, чим старшою є людина, тим частіше вживає розмовну українську мову; див. табл. № 3);
- зворотна тенденція до зменшення частки осіб, які досконало володіють румунською мовою у розрізі поколінь (чим старшою є людина, тим гірше володіють державною мовою; див. табл. № 1);
- тенденція до зменшення частотності читання українських текстів для представників другої, третьої та четвертої вікових груп (тобто, чим старшим є ві-

- тенденція виняткової популярності та моди на державну мову для підростаючого покоління українців повіту Марамуреш. Це стимулюється державою через систему виховання та освіти, засобів масової інформації Румунії та самими батьками дітей (див. табл. № 2);

- тенденція до спілкування дорослих із дітьми державною мовою, що проявляється у дедалі зростаючій кількості дітей, які вивчають румунську мову вдома, а не у школі (див. табл. № 6);

- тенденція, яка поєднується у всіх поколіннях, а в підростаючого найбільшою мірою проявляється, це – румуномовна лічба. Цей факт ми пояснюємо інтеграцією українців Марамуреша як представників румунського соціуму в знакову систему освоєння простору і часу, тобто когнітивно-семантичну структуру домінуючої державотворчої етногрупи румун (див. табл. № 7).

По-сьоме, враховуючи поліваріантність етноідентичності українців повіту Марамуреш, вплив сучасних факторів етносоціального та етнокультурного плану вважаємо за перспективу дослідження наступних проблемних блоків: 1) з'ясування ролі конфесійного чинника соціального та етнічного самопочуття українців повіту Марамуреш; 2) дослідження фактору заробітчанства в регіоні; 3) вимір векторів міжетнічних дистанцій в гірському ареалі; 4) аналіз практичної діяльності в сільській місцевості громадських організацій української національної меншини Румунії; 5) наукове окреслення «рутенської проблеми» тощо.

SUMMARY

THE ETHNOLINGUISTIC PROCESSES OF ASSIMILATION AMONG THE UKRAINIAN COMMUNITY OF MARAMURESH COUNTY (ROMANIA)

In the article has analyzed of the problems of ethnolinguistic processes among the Ukrainians of Maramuresh county in Romania. The fact is the popularity of state Romanian language among middle and young generation of Ukrainians in this land. A conclusion is made concerning to the discrepancy of language identification of Ukrainian group. The author emphasize about the artificiality of Rusyn identity in this area. It was concluded that refusal of native language and orthodox religion give rize to assimilation of Ukrainian national minority in Maramuresh county.

Таблиця № 5¹.

Жанрові різновиди читання

| Вікові групи | № 1 (до 20 років) | | № 2 (20–40 років) | | № 3 (40–60 років) | | № 4 (старші 60-ти років) | |
|---------------------------|-------------------|-----------|-------------------|-----------|-------------------|-----------|--------------------------|-----------|
| | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська |
| Жанрові різновиди читання | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська |
| Газети, журнали | 37,5% | 70% | 72,2% | 91,7% | 65,1% | 79% | 44,4% | 48,1% |
| Релігійна література | 3% | 67,5% | 86,1% | 91,7% | 67,4% | 83,7% | 53% | 58% |
| Художня література, поєзі | 32,5% | 53,5% | 88,9% | 72,2% | 34,9% | 31,2% | 34,5% | 12,3% |
| Спеціалізована література | 45% | 65% | 47,2% | 52,8% | 30,2% | 32,5% | 9,8% | 12,3% |

Таблиця № 6.

Розмовна мова з іншими людьми

| Вікові групи | № 1 (до 20 років) | | № 2 (20–40 років) | | № 3 (40–60 років) | | № 4 (старші 60-ти років) | |
|-----------------------|-------------------|-----------|-------------------|-----------|-------------------|-----------|--------------------------|-----------|
| | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська |
| Розмовна мова | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська |
| З дідусями, бабцями | 95% | 12,5% | 100% | - | - | - | - | - |
| З батьками | 95% | 15% | 100% | - | 97,7% | 7% | - | - |
| З братами, сестрами | 87,5% | 20% | 100% | - | 97,7% | 11,6% | 100% | 3,7% |
| З дітьми | - | - | 83,3% | 16,7% | 90,7% | 23,3% | 98,7% | 18,5% |
| Із знайомими, друзями | 80% | 82,5% | 100% | 100% | 97,7% | 93% | 100% | 84% |

Таблиця № 7.

Розмовна мова в життєвих ситуаціях

| Вікові групи | № 1 (до 20 років) | | № 2 (20–40 років) | | № 3 (40–60 років) | | № 4 (старші 60-ти років) | |
|---------------------------------------|-------------------|-----------|-------------------|-----------|-------------------|-----------|--------------------------|-----------|
| | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська |
| Розмовна мова | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська | Українська | Румунська |
| Під час молитви | 87,5% | 27,5% | 97,2% | 13,9% | 90,7% | 27,9% | 96,3% | 9,9% |
| Лічба | 72,5% | 77,5% | 100% | 16,7% | 95,3% | 18,6% | 96,3% | 18,5% |
| Думка | 87,5% | 22,5% | 97,2% | 2,8% | 95,3% | 7% | 96,3% | 7,4% |
| Під час сварки | 87,5% | 20% | 97,2% | 2,8% | 93% | 11,6% | 88,9% | 11,1% |
| Звертання до домашньої худоби, тварин | 87,5% | 12,5% | 97,2% | 2,8% | 95,3% | 4,7% | 96,3% | 3,7% |

¹ Примітки: 1) у відповідях на запитання анкети, як відображені у зведених табл. № 5–7, дозволялись подвійні позначення, тому сума відсотків не тотожна 100%, а може бути значно більшою, особливо у табл. № 6; 2) знаком «-» у таблицях позначені варіанти без відповідей.

I. Перелік респондентів:

1. Респондент Арделян Анна (1986 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.
2. Респондент Арделян Василь (1951 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.
3. Респондент Арделян Ляна (1934 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.
4. Респондент Арделян Марія (1995 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.
5. Респондент Арделян Юліанна (1927 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.
6. Респондент Бобота Ірина (1935 р.н.) / с.Кимпулунг ла Тиса, 17 серпня 2007 року.
7. Респондент Богар Анна (1984 р.н.) / с.Поляни, 7 жовтня 2006 року.
8. Респондент Бойчук Юлія (1955 р.н.) / с.Красна, 8 серпня 2003 року.
9. Респондент Бумбар Іонела (1981 р.н.) / с.Русково, 4 серпня 2002 року.
10. Респондент Лъчук Маріанна (1985 р.н.) / с.Русково, 4 серпня 2002 року.
11. Респондент Кващук Іван (1962 р.н.) / с.Верхня Рівна, 11 серпня 2003 року.
12. Респондент Кубаш Марія (1950 р.н.) / с.Поляни, 7 жовтня 2006 року.
13. Респондент Логош Параска (1934 р.н.) / с.Кривий, 1 серпня 2002 року.
14. Респондент Лонга Штефан (1928 р.н.) / с.Поляни, 7 жовтня 2006 року.
15. Респондент Піпаш Марія (1930 р.н.) / с.Тиса, 16 серпня 2007 року.
16. Респондент Піпаш Микола (1926 р.н.) / с.Тиса, 16 серпня 2007 року.
17. Респондент Романюк Люба (1959 р.н.) / с.Верхня Рівна, 10 жовтня 2006 року.
18. Респондент Романюк Павло (1953 р.н.) / с.Кричунів, 19 серпня 2007 року.
19. Респондент Шофінець Юрій (1944 р.н.) / с.Поляни, 31 липня 2002 року.
20. Респонденти Годинчук Юрій (1990 р.н.) та Співалюк Георгій (1992 р.н.) / с.Вишів Долина, 10 серпня 2003 року.

II. Статистичні матеріали:

21. Direcția Județeană de statistică (Baia Mare). Județul Maramureș. Recensământul popul si al locuitorilor (2002). Populația stabila după etnie.
22. Direcția Județeană de statistică (Baia Mare). Județul Maramureș. Recensământul popul si al locuitorilor (2002). Populația stabila după limbă maternă.
23. Recensământul Populației și Locuințelor 18 marție 2002. Vol. IV. Structura Etnic Confesională [Електронний ресурс]. – Institutul Național de Statistică. – Bucure Editura «Revista Română de Statistică», 2003. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) : кол. ; 12 см. – (Recensământul Populației și Locuințelor, 18 marție 2002). – Систем. Вим Pentium-266; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 96/2000/NT/XP. – Назва з титул. екр.

III. Статті, посібники:

24. Зан, М. Етномовні процеси в середовищі українства Сатумарського повіту (Руму / Михайло Зан // Carpatica – Карпатика. Випуск – 23. Актуальні проблеми істор етнології. – Ужгород : Видавництво Ужгородського національного університету, 2 – С. 262 – 278.
25. Зан, М. Етнонаціональна структура населення Закарпаття у світлі результатів пере населення 2001 р. / Михайло Зан // Carpatica – Карпатика. Випуск – 28. Актуа проблеми політичної історії та духовності Закарпаття. – Ужгород : Видавни Ужгородського національного університету, 2003. – С. 145 – 156.
26. Зан, М. Українці Пряшівщини та Мараморощини на початку ХХІ ст. (словацьк румунська моделі асиміляційних процесів) / М. Зан, П. Леньо // Етнічна історія нар Європи : Збірник наукових праць. Випуск 23. – К.: УНІСЕРВ, 2007. – С. 46 – 50.
27. Кафарський, В.І. Етнологія / В.І. Кафарський, Б.П. Савчук. – К.: Центр навчал літератури, 2006. – 432 с.
28. Куреляк, В. Проблеми та перспективи українського шкільництва Румунії / Ва Куреляк // Реалізація в Закарпатській області державної мовної політики та осно положень Європейської хартії регіональних мов або мов меншин : Матер міжнародного круглого столу, 30 листопада 2006 року, м. Ужгород, Україна редакцією Л.О. Беляя. – Ужгород : Ліра, 2006. – С. 160 – 169.